

ASPECTES METODOLÒGICS A TENIR EN COMPTE EN LA TASCA AMB ELS INFANTS AUTISTES

Pilar Vilagut Macià. Professora de Pedagogia Terapèutica. Primària

RESUMEN

Aspectos metodológicos a tener en cuenta con los infantes autistas

Después de varios años de trabajo como docente con niños autistas, y bajo una visión psicodinámica, la autora nos ofrece una metodología de trabajo, en relación a los profesionales que interviene en la formación del niño, a los alumnos, a las actividades y al espacio que han de ocupar, útil tanto en el marco de la escuela ordinaria como especial.

ABSTRACT

Methodological aspects to bear in mind when dealing with autistic children

The author has an extensive background in teaching autistic children. She offers a practical methodology for working with such pupils within their educational context whether conventional or special. This is of particular interest to professionals involved in child education.

La base metodològica sobre la que es sustenta la tasca del/la docent d'infants autistes és: *l'intent de configurar una relació estreta i íntima amb els seus alumnes, que els permeti experimentar lligams de dependència, imprescindibles pel seu desenvolupament, a partir dels quals podran començar el camí de descoberta del seu cos en totes les seves vessants, i del seu entorn social i físic.*

Si no entenem que és a partir d'aquesta experiència inicial que l'infant autista podrà assolir mica a mica el desig d'autonomia, és difícil que la nostra tasca li aporti aprenentatges significatius i funcionals.

Recordem que l'aprenentatge significatiu és aquell "(...)aprenentatge globalitzat que fa possible la creació d'un major nombre de relacions entre el nou contingut d'aprenentatge i l'estructura cognoscitiva de l'alumne (...) que permet conèixer, interpretar, utilitzar i valorar la realitat".

És a partir de la percepció d'una figura externa, capaç de comprendre i donar significat a les seves vivències i emocions, i de familiaritzar-lo, mica a mica, amb elles, que els infants autistes aniran donant cabuda a un naixent desig d'autonomia.

Aniran assolint confiança i seguretat, i coneixements sobre sí mateixos. Veurem com es van allunyant d'aquesta dependència inicial descobrint els seus petits recursos i el desig d'utilitzar-los; nosaltres, alhora, anirem retirant, a poc a poc, els suports que oferim per donar pas a la seva evolució.

EN RELACIÓ AL DOCENT-TUTOR

Aportar referents de les persones que han de tenir cura d'ells.

- Presentar-se, ell mateix, d'una forma clara i diferenciada dels altres professionals que prendran part en el seu procés educatiu. Aquesta diferència es va mostrant en les intervencions i verbalitzacions que fa el seu mestre i que no la fan els altres professionals, tot i que l'equip multidisciplinar té que procurar seguir una mateixa línia metodològica.
- Presentar als diferents professionals que intervien en la seva formació dins l'àmbit escolar: educadors, especialistes, tutors i d'altres, d'una forma clara i diferenciada, ubicant-los en un espai i un temps concret. És convenient que en un inici de la tasca educativa i en el cas d'una patologia greu, hi hagi el menor moviment de personal possible per tal de facilitar l'apro-

pament al seu docent i allunyar possibles confusions. Sovint sentim la necessitat que els nostres alumnes facin logopèdia, psicomotricitat, fisioteràpia o d'altres activitats escolars. Possiblement siguin necessitats encertades, però no hem d'oblidar que són molts anys els que els alumnes passaran a l'escola i que tindran temps per poder treballar tots aquests aspectes, i d'altres. El nostre desig de "curar-lo" i de "guanyar temps", no ens ha de dur a precipitar-nos i fer-lo iniciar en un conjunt de tasques que potser en un moment posterior, després d'haver conviscut un temps que considero imprescindible amb els professionals més pròxims i referents, serien més útils i aprofitades per l'alumne.

- Valorar la intervenció de l'"educador-vetllador" com un suport imprescindible durant unes hores al dia pel que fa a la interacció amb els alumnes de la classe, a la col·laboració amb el tutor en la seva pràctica, i en la relació individual que les necessitats d'alguns alumnes poden requerir. Mantenir unes activitats i un horari constant, ajustats a les necessitats del grup. Entre ambdós professionals ha d'existir una relació de cooperació i coherència en la seva tasca.

Mantenir una actitud observadora, curiosa i reflexiva davant els seus alumnes:

- capaç de percebre els petits esdeveniments i reaccions que es van donant tant de forma general, en el conjunt del grup, com de forma particular, en cada un d'ells, en els diversos tipus d'interacció (entre ells; entre l'espai, els objectes i els alumnes; entre l'adult i els alumnes, en l'activitat que es realitza), o en absència d'aquesta.

Oferir una actitud ferma i a l'hora acollidora.

- El docent s'ha de mostrar ferm i consistent físic i mentalment. Organitzat i sistemàtic en les seves propostes d'activitats i en les seves intervencions verbals dirigides al grup o a algun d'ells, per tal de transmetre un ritme i unes rutines estables que "assegurin" als alumnes; però tant mateix, ha d'ésser capaç d'interrompre una activitat determinada o introduir variacions en aquesta quan es donen circumstàncies específiques que ho requereixen.
- Percebre el moment en que l'alumne necessita trobar un cos dur i ferm per poder-se subjectar i evitar la sensació de caiguda, o sentir-se dirigit per evitar la sensació de pèrdua i confusió; igualment, quan necessita trobar un cos flexible, obert

i a collidor on poder-se repenjar una estona per ressorgir de nou amb més energies.

- Donar resposta a les necessitats i els canvis que es van donant, de forma comprensiva i clara, així com en les manifestacions emocionals, i les limitacions que venen donades pel seu estat, o que els hem de mostrar i exigir.

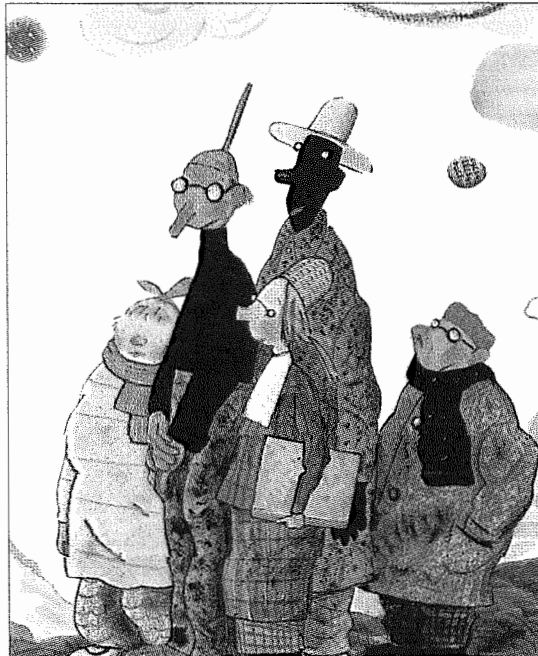
EN RELACIÓ ALS ALUMNES

Facilitar la comprensió del seu mon intern i la realitat externa mitjançant la nostra parla, i actitud, **fent verbalitzacions[1]** que clarifiquin, aclareixin, anticipin, recordin i estimulin, en relació a:

- l'espai que ocupen i el temps que viuen: "som... aquí, i ara", "estàvem... allà, i abans", "anirem a... i després".
- l'experiència que viuen: "ara estem fent...", "ara estem mirant...", "ara anem..."...
- l'experiència que han viscut: "abans hem fet...", "ahir et trobaves...", "heu estat..."...
- l'experiència que vindrà: "més tard trobarem...", "demà aniréu...", "t'esperarà la..."...
- les sensacions que experimenten en diferents moments temporals: "abans anaves mullat... ara ja estàs sec", "tens fred... ara ja estàs millor i més calentet", "...quina gana que tens!...", "em sembla que la música t'agrada't", "aquest menjar no us agrada...", "estàs tranquil al meu costat..."
- A l'emoció i sentiment que poden tenir: "veig que estàs molt content...", "Hem sembla que algú t'ha fet enfadar...", "quina ràbia que fa... tenir que marxar...!", "...quan et passa això, et fa una mica de dolor..."...
- A les qualitats dels espais, els objectes, les activitats i les persones: "...el pati és gran i no té parets... espanta una mica...", "què bé que esteu recollits en aquesta classe tan bonica...", "...aquesta pilota és molt gran i tova!... t'agrada?", "aquest treball... és una mica difícil... caram!", "quin noi tan cridaner!..."
- Als adults que intervenim en la seva formació i creixement: "la mamà ha vingut a veure't..., està molt contenta...", "... la Carme està enfadada perquè no li ha agradat el que has fet...", "el Pere no es troba bé...", "estic cansada de tant anar a munt i avall!...", "no vull que facis això!", "...Quin fàstic em fan els mocs...!"...
- Al record, la memòria, i el pensament: "...ens en recordem que ja hi hem anat un altre dia...", "ens en recordem que ho hem passat bé", "...recorda que després t'enfades!...", "t'has en recordat de mi?", "anem a pensar una mica amb el cap, què ha passat...", "recordes que t'he explicat abans?", "pensa una mica amb el cap el que t'he preguntat", "anem a fer me-

mòria..., pensem amb el cap..."

- A la soledat, l'aïllament i la companyia: "tens moltes ganes d'estar sol oi?", "jo vull estar amb tu...", "després estarem tots junts...", "la Pilar us fa companyia...", "no us deixo sols...", "no hi ha ningú aquí?...estic sola?... Estem tots!"...
- A les seves capacitats: "Em sembla que no pots anar sol...", "...donem la mà per baixar...", "ja pots aguantar-ho tu sol amb els dits. Abans no, però ara ja sí... L'altre dia ho vas fer, recordes...?..Va, jo et miro amb els ulls", "Ara t'ajudo jo a menjar, després ja veurem", "... caram! Que valent!, ho has fet tu sol!..."...
- A la vivència que tenen de nosaltres: "Et sents segur i tranquil al meu costat!...", "T'ha fet enfadar el que t'he dit!... Que dolenta que soc!", "Eh! Que no soc un cassette que es posa en marxa quan tu el toques!... No vull bellugar-me", "No soc un disc ratllat que diu sempre el mateix..., ja m'he cansat!", "T'agrada que et miri, sembla que t'emboliqui amb els meus ulls...", "no t'agrada quan et crido enfadada! Es com si fos molt dura i fa mal!", "quan et dic coses boniques és com si fos tova i suau com les esponges...", "sembla que la Pilar estigui lluny i et sents sol!,... però només t'ho sembla... soc aquí i t'acompanyo encara que no et toqui...!", "Em fas mal!, jo no soc una pilota!, això no t'ho deixo fer!"...

Si s'escau, **oferir una contenció física** sempre que sigui necessari i es pugui, aguantant el cos o alguna part d'ell:

- Quan hi ha alguna auto agressió com per exemple mossegar-se les mans, estirar-se els cabells, rascar-se ferides, donar-se cops de cap...
- Quan hi ha alguna crisi violenta, sempre que no es posi en perill la seguretat de l'adult.
- Per facilitar l'atenció, i/o la tranquil·litat, així com la possibilitat de fer una activitat, subjectant durant un temps limitat aquella part del cos amb la que realitza una estereotipia i l'impedeix d'utilitzar-la amb una mica de normalitat. En la mesura que anem apreciant la seva capacitat per contenir-se, anirem retirant les nostres mans.

Introduir, mica a mica, estones de silenci i quietud dins del grup:

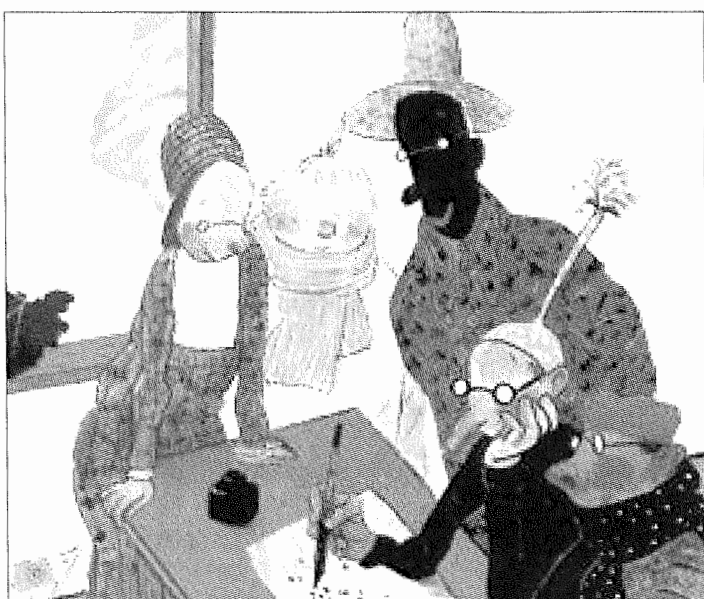
- oferint l'experiència de "calma", "tranquil·litat", "descans", "sentir l'acompanyament", "el trobar-se bé", a mida que anem observant que creixen i interioritzen el que els oferim; que comencen a trobar una mica de tranquil·litat i serenor amb els adults que els acompanyen, en els seus espais, i amb els seus objectes.

Buscar moments de més intimitat amb cada un dels seu alumnes.

- Dedicar un temps de la jornada escolar a cada un d'ells en particular, encara que només sigui durant quinze minuts.

Durant aquesta estoneta la seva atenció ha d'estar focalitzada només en un d'ells, mentre que els altres companys poden estar atesos per un altre professional o entretinguts amb alguna activitat que els agradi.

- Introduir estones de treball individual, en un horari programat i sistemàtic, durant la setmana, per tal de disminuir les interferències que provoquen els altres companys i poder intervenir sobre cada un d'ells d'una forma més directa i eficaç. Per poder dur endavant aquesta tasca, el tutor-referent ha de tenir-ho molt clar, i sentir-se segur de la seva actuació. Pot servir per reforçar la relació i la interacció entre els dos a través de la consecució d'activitats facilitadores, o per crear un clima d'angoixa tant per l'alumne com per el tutor, que no afavoreix l'objectiu per el qual es convenient realitzar-ho. Per aquesta raó és important que reflexioni sobre els seus recursos i possibilitats personals.

EN RELACIÓ A LES ACTIVITATS

Al llarg del temps que passen a l'escola són moltes i molt diverses les activitats que fan els nostres alumnes; *la nostra metodologia anirà canviant i s'anirà ajustant a les necessitats que observem en ells*; un recurs que potser en els primers anys ens és útil, més tard ja no, i n'hem d'introduir un altre de nou; un suport que feia falta durant certa activitat potser ja no és necessari després d'uns mesos o uns anys; o al revés, una activitat que pensem que no precisa de suport ens l'hem de plantejar amb aquest per dur-la endavant. També va variant la durada de cada una d'elles. Al principi potser fem activitats de cinc minuts, i després d'un temps, la mateixa podrà fer-se durant vint minuts perquè ja poden elaborar-la i tolerar-la més; o al revés; com ja hem anat veient, depèn del tipus d'activitat i l'afecte o dificultat que per cada alumne representa.

En qualsevol cas hi ha uns aspectes que sempre haurem de tenir en compte.

Anticipar l'activitat que aniran a fer, explicant les característiques d'aquesta:

- presentar de que tracta l'activitat o el tema: "*anem a fer un mural sobre la primavera*"; quins objectes farem servir?: "*farem servir una cartolina, unes fotografies, unes tisores i el pegament*" (mentre ho ensenyem); quina part del cos farem

servir?: "*farem servir els ulls per mirar i les mans per retallar*" (mentre ho assenyalem); com ho farem?: "*mirarem les fotografies amb els ulls i cada un escollirà la que més li agradi; agafarem les tisores per retallar-la, i després l'enganxarem a la cartolina*". També és important indicar que no ho faran sols, que nosaltres els ajudarem i estarem amb ells.

Indicar quan comença o quan s'acaba:

- És important que totes les activitats tinguin un principi i un final ben diferenciat. Quan anem a iniciar o acabar una activitat els hi ho indicarem amb la parla i amb un gest: "*ara anem a començar*"; "*esteu preparats?*"; "*ja estem apunt d'acabar*", "*ja s'ha acabat*", "*ara anem a recollir*". L'activitat no finalitza, però, fins que en parlem d'ella: la mirem, si s'escau; els ajudem a pensar si els ha agradat o no, com s'han trobat, si ha passat alguna cosa especial... Per petit que sigui hem de convidar-los a fer una reflexió sobre aquell moment.

Ajustar les exigències i els suports a les necessitats de cada un:

- Si per alguna raó s'ha d'introduir algun canvi en allò previst els indicarem sempre que puguem: "*no podem fer tot el que havíem pensat perquè el Marc s'ha trobat malament, així que ho recollirem tot, ho farem un altre dia, i ara descansarem...*", per exemple. Però el que no podem fer, és deixar-los sense l'activitat que els hem dit sense cap explicació del que ha passat. Si no es pot fer en un moment, es pot fer en un altre.
- De vegades convé ser directius, i repetitius en les nostres indicacions, ("*tranquil, ... a poc a poc, ... no corris, ... per aquí, ... això no... para, ... vine*") dirigint els passos que fan mentre els acompanyem.
- Entre activitat i activitat deixar-los "lliures" una estona; es a dir, donar-los uns minuts de descans. Si algú vol bellugar el cap li deixarem que ho faci "tranquil·lament"; si un altre vol obrir i tancar armaris, també; si un altre vol passar fulls, descansar en un matalàs o agafar una joguina... Després d'una estoneta avisarem que s'ha acabat aquest temps, el tornarem a recollir en el seu espai conjunt i li explicarem què faran a continuació
- Parlar des del davant quan ens dirigim a ells perquè ens pugui visualitzar, i reconèixer d'on ve la veu que escolta encara que sembli no fer-ho. Si ell es gira nosaltres ens girem amb ell i ens tornem a col·locar davant seu, un altre cop.
- Esperar, si no pot escoltar-nos, a que ho pugui fer, però no ho deixarem córrer, ni li direm les coses de qualsevulla manera. En cas que no puguem dir-li allò que ens interessa, l'avisarem que ho farem en un altre moment.

Aguantar el seu cos:

- si es tira al terra perquè no ens vol-pot sentir; el recollirem mentre li verbalitzem el què li passa i li aguantem nosaltres, però no el "deixarem estar" estirat al terra sense comentar res sobre la seva dificultat; tindrem també una petita exigència cap a ell, en cas de que es pugui, encara que sigui molt petita (una mirada, un to muscular, una expressió, un gest...), per tal de sentir el nostre interès pel seu esforç i pel seu creixement. Després el deixarem "descansar".
- Quan ja tenen el cos adult, o no tenim força per aixecar-los, mantenir una mà "enganxada" a la seva i deixar que s'aixequi sol. Donar-li el temps que necessiti per fer-ho, però no perdre el contacte amb ell; no desesparar-nos si triga en fer-ho o "enviar-lo a passeig".
- Si té una crisi d'angoixa important el posarem sobre un suport

dur i rígid, que el pugui subjectar, mentre estem amb ell, per tal d'evitar la sensació de caiguda, assegut o repenjat a un suport, que segons el moment, pot ser la paret, un arbre, una columna, un altre persona...

- Recollir-los si "s'escapen" del lloc on són, (la classe, la cadira...), i després continuar, si podem, la feina. No és convenient fer com si no passes res i deixar-los pensant "ja tornarà". Segurament no podrà tornar.
- Conduir-los amb el nostre braç sota la seva aixella quan es senten perduts al desplaçar-se, i alhora volem que estiguin "separats" del nostre cos.
- De vegades va bé contenir el seu cos mantenint un contacte físic més indirecte, però suficient, amb el genoll, el peu, el braç, perquè es sentin tranquils i segurs, mentre estem fent una activitat asseguts a les cadires, o al voltant de la taula. Amb el temps el podrem anar retirant perquè ja s'aguantaran en el seu espai.

Perseverar en les nostres demandes:

- No rendir-se fàcilment davant del seu silenci o paràlisi, i ser pacient.
- Utilitzar els gestos com indicadors de desig, si tenen molta dificultat per expressar-se verbalment, després de fer una sol·licitud o demanda.
- Fer conjuntament una tasca si no pot dirigir alguna part del seu cos cap a un espai indicat; per exemple si li demanem que traslladi algun objecte d'un lloc a l'altre i no pot fer-ho sol; ficar la mà dins la bossa per treure la roba que la mare li ha posat (li dirigirem la mà cap aquell espai i subjectarem entre els dos l'objecte, procurant que d'alguna forma el toqui).

Introduir, mica a mica, noves metodologies de treball com:

- objectes tangibles, cançons, fotografies, o dibuixos, abans de les activitats, com a referents d'aquestes.
- Recollir per escrit a la pissarra, en una cartolina, o llibreta, davant d'ells i mentre es va dient amb veu alta, els esdeveniments que passen, com es troben o la organització del dia...
- Introduir una llibreta de treballs en lloc d'un àlbum on les fulles queden separades.
- Forçar durant uns segons una abraçada al tutor o una altre persona per anar introduint expressions d'afecte.

EN RELACIÓ A L'ESPAI

Aportar referents dels espais on han de viure:

- Mostrar de forma clara i diferent l'espai de la classe dels altres espais, parlant de les seves qualitats, activitats, companyies i afectes, que mica a mica han d'anar-hi atorgant. No tots els espais són iguals, ni tampoc les persones que hi ha en ells, ni les activitats que hi fa, ni com s'hi poden trobar.
- Presentar els espais on ha de transcórrer la seva vida dins l'escola, associant-los a activitats concretes, en moments determinats, i quan correspongui, amb les persones que estan en ell, diferents del seu tutor.
- Fer els canvis d'espai imprescindibles a l'inici de l'escolarització. Més, no.
- Anunciar el canvi d'espai si han de fer l'activitat fora de la classe: als lavabos, al passadís, al pati, al menjador, a la piscina o gimnàs, a un altre aula o taller, i preparar-los amb antelació. Indicar com és aquell espai, quines característiques té, qui hi haurà, que faran i com s'hi podran trobar. Insistir que després tornaran a la "seva classe" i descansaran en ella. Que no la perdran, si més no, tornaran a recuperar-la.

Dins de la seva aula **fer una distribució espacial diversa segons el tipus d'activitat que ha de realitzar.**

En la distribució **tindrem present la ubicació dels objectes i intentarem variar-ho el menys possible; sols quan sigui imprescindible.** Si ho fem, els hi ho avisarem.

- Les cadires de l'entrada per fer les rutines de "l'arribada a l'escola".
- La taula on prendrà l'esmorzar i el berenar.
- Un matalàs en la zona de repòs i descans.
- El suro per posar les fotografies dels que han vingut a l'escola, les cançons i altres treballs.
- L'armari on ha d'endreçar les seves coses.
- El material que ens interessa que l'infant tingui a mà per jugar, manipular, observar en algun moment del dia, sol o amb la nostra companyia..., ordenat i col·locat de forma clara.
- La prestatgeria amb els jocs de taula.
- La taula per treballar i fer jocs si s'escau.
- Segons l'edat i les necessitats dels alumnes, i els objectius que volem aconseguir farem una distribució o una altre, però sempre procurarem associar una activitat a un espai corresponent per tal d'afavorir referents espacials, d'objectes, i la interacció amb ells.

Aquests elements conjuntament amb la confiança, la perseverança, la fermesa i la comprensió que s'està davant d'un procés gradual i llarg, afavoriran la seva vinculació amb l'entorn, el reconeixement de les seves emocions i la incorporació de nous aprenentatges significatius.

Referències Bibliogràfiques:

- BRUN, J.M., VILLANUEVA, R. *Niños con autismo*. Editorial Promolibro, Valencia 2004.
- COROMINES, J. (1991) *Psicopatologia i desenvolupament arcaic*.; Ed. Espaxs.
- COROMINES, J. (1985) Defenses Autístiques en nens psicòtics: Estudis Aplicacions en psicoteràpia i psicopedagogia. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. II, nº2
- D.E.E Nº12. *L'alumne amb greus trastorns de la personalitat a l'escola. Què són les psicòsis?*
- OLIVA, V. i VILOCA, LL (1992). De l'autosensorialitat a la representació simbòlica en el tractament dels nens autistes. *Revista Catalana de Psicoanàlisi* vol nº IX, nº 1-2 1992
- RIVIERE, A. *Desarrollo normal i autismo*. Universidad autónoma de Madrid.
- SERVEIS DE SALUT MENTAL (1998) en els centres d'educació especial. *Necessitats i programes*
- VILAGUT, P. (2008) Les necessitats bàsiques dels infants autistes. *Àmbits de Psicopedagogia*. Nº 22.
- VILAGUT, P. Una experiència docent amb infants autistes. Una experiència de relació. (Una aplicació de la psicoanàlisi). *Revista on-line de Psicologia Relacional*. www.psicologiarelacional.com, nº 2
- TUSTIN, F. (1992) *El cascaron protector en niños y adultos*. Amorroutu ediciones.
- VILOCA, LL. (1999). Ansietats Catastròfica: de la sensorialitat a la comunicació. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*. Vol XV/núm. 1

Nota:

[1] Veure l'article: Les necessitats bàsiques dels infants autistes. *Àmbits de Psicopedagogia*. Nº 22.

Correspondència amb l'autora: Pilar Vilagut Macià. Professora de Pedagogia terapèutica. c/ Vico, 32, 1, 08021 BARCELONA. E-mail: pvilagut@xtec.cat